

as well as training for doctors of fine arts at the University of East London, were analyzed. The prerequisites for the formulation of the main principles of the implementation of doctoral art programs as a stage of the Bologna process are considered. The documents regulating reforms of doctoral education in modern Europe are characterized. The direction of the Artistic Research Doctorate program at the University of Music and Performing Arts, Vienna is determined.

Keywords: Doctor of Arts, Doctor of Musical Arts, artistic doctoral programs, higher art education.

UDC 378.22:7](477+73)

ART DOCTORAL PROGRAMS: FOREIGN EXPERIENCE

Rzhevskaja Maia — Doctor of Art Criticism hab., Professor, Professor at the Department of Theater Studies. Kyiv National I. K. Karpenko-Kary Theatre, Cinema and Television University (Kyiv, Ukraine)

Relevance of research. The introduction of fundamentally new programs in art educational institutions, intended for the training of doctors of arts, raises a number of questions for the participants of this process. Studying the experience of such programs help to understand the dynamics of the process that led to the current reform in the doctoral training, as well as provide useful information about the organization of the educational process.

Main objective of the study. The purpose of the article is to define the features of artistic doctoral programs implemented in universities in the USA and European countries, highlighting their common features and main differences.

The research methods. The method of analysis and comparative method, as well as the method of generalization, are applied.

Results and conclusions. The examination of several types of doctoral art programs, which have been practiced since the middle of the 20th century or continue to be implemented today in institutions of higher education in the USA and European countries, made it possible to single out some existing common features and trends. Artistic programs have emerged since their inception as an alternative to the research scholar (Ph.D.) training programs. Such programs are always focused on already acquired professional skills of talented artists who have proven their creative ability and are able to understand their own activity in the context of general artistic processes. All programs require free orientation in modern art.

The last twenty years have brought changes in this field (at least in the European educational space). Among the organizational ones, we note the unification of the general principles of building artistic doctoral programs, which makes some experts fear a potential loss of diversity. The content of the programs emphasizes the focus not just on modern art, but on its innovative manifestations. The process of implementation of the "Florentine principles" is at the initial stage, so the practice of training doctors of arts as the third level of higher education will require increased attention of practitioners and researchers.

Key words: Doctor of Arts, Doctor of Musical Arts, artistic doctoral programs, higher art education.

Надійшла до редакції 1.10.2023 р.

УДК 785.1:780.6.031.4](=161.2)(045)

ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ НАРОДНОГО МУЗИЧНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ В УКРАЇНСЬКОМУ НАРОДНО-ОРКЕСТРОВОМУ ВИКОНАВСТВІ

Цицирєв Віктор Миколайович – доцент, заслужений артист України, заст. декана факультету сценічного мистецтва, доцент кафедри народних інструментів, Харківська державна академія культури, м. Харків.
<https://orcid.org/0000-0003-3742-9153>
<https://doi.org/10.35619/ucpmk.v46i.705>
 teatralhdak@ukr.net

Охарактеризовано походження народного музичного інструментарію, еволюційну складову та конструктивну зміну ряду музичних інструментів, що широко використовується в рамках діяльності оркестру народних інструментів в Україні та в українській традиції. Саме на основі цього подається і розкривається питання вдосконалення народного музичного інструментарію за часів новітньої доби України. Також розглянуто питання походження музичних інструментів, що являють собою оркестрове наповнення.

Ключові слова: музичне мистецтво, професійні навички, народні інструменти, музика, народно-оркестрове виконавство, оркестрова діяльність, виконавська практика, інструменти.

Постановка проблеми та її актуальність. Актуальність теми дослідження викликана тим, що суттєво збільшився науково-дослідницький інтерес до діяльності оркестрів саме українських народних інструментів. Також помітно те, що промоція музичного мистецтва нашої країни стала дієвішою та

підкріпленою проектною діяльністю, зокрема в тандемі з митцями з різних країн та мистецьких інституцій. Питання походження народного музичного інструментарію і його вдосконалення також підіймаються в зв'язку з цим інтересом до українського оркестру народних інструментів. Зокрема з суто практичною метою, щоб розкрити всю амплітуду композиторської та виконавської майстерності, спрямованої саме на народні. Оскільки дослідження різних аспектів діяльності та різнобічного розвитку оркестрових колективів українських народних інструментів набирає обертів, цілком природним постає питання розгляду музичного інструментарію. Вдосконалення музичних інструментів дає змогу розвитку як виконавської майстерності, так і стимулює та пришвидшує розвиток композиторської діяльності в контексті здобутків національного музичного мистецтва. Видозміна музичних інструментів на сучасному етапі також потребує висвітлення і глибинного теоретичного дослідження через складність процесу реконструкції та аранжування історичних музичних творів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальну характеристику музичного інструментарію надає широке коло вітчизняних учених та теоретиків, особливо упродовж всього ХХ ст., а також продовжено цей рух загального висвітлення теми у ХХІ ст. Але паралельно з загальними дослідженнями історичного розвитку музичних інструментів були більш детальні наукові пошуки та дослідження еволюційних аспектів музичних народних інструментів від технічних характеристик до впливу на суспільно-культурне життя українців.

Серед відомих авторів, що вивчали історію народного музичного інструментарію були не лише теоретики-науковці, суто музикознавці, а й практики. Розглядаючи історичний контекст, варто зазначити те, що багато вітчизняних імен науковців і теоретиків (знакових для культурологічно-мистецького кола України) склали когорту перших дослідників, які вперше описали і вивчили українські народні інструменти. Так, серед них відомий український письменник, мистецтвознавець, бандурист і педагог Г. Хоткевич, що у 1930 р. написав книгу «Музичні інструменти українського народу». Ця книга була однією з перших спроб охарактеризувати українські народні інструменти не загально, а класифіковано та систематично. Вважається, що саме цей матеріал став поштовхом для розвитку українського народного інструментарію та його подальшого удосконалення. Серед інших знакових імен є і основоположник української класичної музики, відомий український композитор, педагог та громадський діяч М. Лисенко. У 1955 р. вийшла друком його книга «Народні музичні інструменти на Україні», де зібрано його тексти з будовою, устроєм та художньо-виражальними можливостями народних інструментів нашої країни.

Серед теоретиків, що цікавились темою музичних народних інструментів України відомі фольклористи та культурологи, мистецтвознавці та навіть історики. Серед них М. Сумцов, що підготував декілька великих публікацій, присвячених дослідженню народних музичних інструментів. Наприклад, у його роботі «Українські співці й байкари» (1910 р.) описуються особливості тих музичних інструментів, що побутували серед українського народу. В переліку цих музичних інструментів можна побачити як більш відомі сопілку, кобзу, бандура, бубон, цимбали, скрипку та ліру, знайшлося там місце опису також гусей, дуди, торбана та ін. Іншим відомим українським фольклористом був Д. Ревуцький, що охарактеризував та зробив короткий опис таких музичних інструментів як ліра, торбан, кобза, бандура, у своїй роботі «Українські думи та пісні історичні» (1919 р.). Важливим теоретичним матеріалом стають і музикознавчі праці відомого фольклориста Ф. Колесси, особливо його робота «Мелодії українських народних дум» (1978 р.).

Музикознавець В. Комаренко у книзі «Український оркестр народних інструментів» (1960 р.) подає опис характерних особливостей та теоретичне обґрунтування складу музичних інструментів в рамках діяльності народного оркестру української орієнтованості. Але найбільш яскраво теоретичні і практичні питання, пов'язані з темою музичних народних інструментів, подаються в матеріалах А. Гуменюка, що викладено у збірці «Українські народні музичні інструменти» (1967 р.). Схожими за змістовним наповненням є також праця М. Давидова «Народно-інструментальна культура України (здобутки та проблеми)» (1998 р.) та раніше видана книга П. Іванова «Оркестр українських народних інструментів» (1981 р.). М. Давидов врахував працю свого колеги і у 2005 р. створив підручник «Історія виконавства на народних інструментах» (видання друге, доповнене вийшло за підтримки НМАУ ім. П.І. Чайковського у 2010 р. та розміщено у відкритому доступі в електронній бібліотеці «Культура України»), акцентувавши свою увагу саме на українській академічній школі виконавської майстерності. Також помітною роботою стала праця Л. Черкаського «Українські народні музичні інструменти» (2003 р.). Цей текст хоч і був написаний для широкого загалу читачів і рекомендований як посібник для викладачів музики в спеціальних та загальноосвітніх школах, але теоретики з українського інструментознавства активно почали використовувати у своїй роботі зі студентами вищих і середніх спеціальних навчальних закладів.

Окремі методичні матеріали та історичний контекст розвитку найцікавіших зразків музичних здобутків українського народу представлені в таких теоретичних роботах як статті В. Дейнеги

«Музичний інструментарій як показник специфіки оркестру народних інструментів» (2002 р.) та Л. Шемет «Народні музичні інструменти в традиційно-побутовій культурі Слобідської України» (2015 р.), монографія Б. Водяного «Народна інструментальна музика Західного Поділля: проблема еволюції традиційних форм музикування» (1993 р.).

У дисертаційному дослідженні О. Ільченка на тему специфіки народного інструментального мистецтва «Художні основи аматорського народно-оркестрового виконавства» (1996 р.) надається характеристика факторів розвитку народно-оркестрового виконавства і подається в стислому описі обґрунтування художніх основ специфічного народно-оркестрового виконавства та розглядаються на прикладі вдосконалення музичного інструментарію. Діяльність молодих вчених також спрямована на дослідження особливостей українських народних музичних інструментів. Варто згадати монографію Т. Сідлецької «Культурно-історична еволюція українського оркестру народних інструментів» (2009 р.).

Автор цієї статті також звертається до теми народних інструментів у своїй діяльності і має власні методичні розробки за темою доповіді. Зокрема у навчальному посібнику «Методичні засади обробки музичних творів для оркестру народних інструментів» (2006 р.) ним досліджуються аспекти вдосконалення народного музичного інструментарію.

Мета статті – визначити найбільш задіяний інструментарій в оркестрах народних інструментів та розкрити головні аспекти, пов'язані з існуванням цих засобів, а також визначити ключові моменти в рамках проблематики вдосконалення народного інструментарію.

Для досягнення поставленої мети першочерговим завданням постає дослідження найцікавіших зразків народного музичного інструментарію саме в контексті виконавської практики українського оркестру народних інструментів. Заради цього необхідно проведення аналізу і здійснення подальшого відбору найцікавіших зразків народного музичного інструментарію (які використовуються в українському оркестрі народних інструментів). Також фіксується загальний огляд та опис кожного з обраного переліку інструмента (спираючись на його конструкцію, факти з історії виникнення або характеристики звуку та ролі в музичному ансамблі тощо). Варто також дослідити технічні особливості гри на кожному з інструментів і коротко визначити їхні можливості та обмеження. Також як завдання постає питання підготовки результатів дослідження для подальшого використання в практиці виконавців та для сприяння розвитку української музичної культури в цілому.

Методологія дослідження. Серед застосованих підходів і методів обрано саме той дослідницький інструментарій, що дозволяє розкрити тему статті та виходячи з поставленої мети дослідження. Так, структурно-функціональний метод використано заради розгляду елементів дослідження з точки зору їхньої функції, ролі, прояву того, як окремі елементи взаємопов'язані між собою. Метод соціокультурної детермінації застосовано для аналітики народного музичного інструментарію, з урахуванням соціокультурних факторів, що визначають еволюційний рух та просування певних груп музичних народних інструментів. Найбільш широко задіяно в культурологічному підході історико-генетичний метод. Цей метод застосовувався для розкриття питання, що саме важливо з точки зору виникнення певного музичного інструментарію і його розвитку.

Наукова новизна. Через аналітичний виклад у даній роботі доведені уявлення про форми застосування музичного інструментарію в оркестрі народних інструментів. Також окрім фіксації історичних етапів розвитку, розкриваються питання вдосконалення та популяризації ряду аутентичних музичних інструментів. Поєднання історичного контексту і функціонального опису розкриває собою наукову новизну в рамках модернізації та промоції народного інструментарію.

Виклад основного матеріалу дослідження. Музична культура нашої країни сприяла широкому розквіту різних видів народного самобутнього мистецтва. Це проявлялось як у виконавській майстерності, так і в процесі виготовлення музичного інструментарію. Окремо постає питання ансамблевої музичної культури України, де широко використовується значна кількість народних музичних інструментів.

Має напрям традиційних українських музичних інструментів і тригерні питання, зокрема проблему, через яку багато самобутніх інструментів вважалися певний час повністю вибулими з ужитку чи навіть зниклими. Це відбулося через те, що є певна прихильність до окремих інструментів та груп при формуванні сучасних оркестрів народних інструментів. Якщо в радянській період і на початку незалежної України це було зумовлено обмеженістю виготовлення таких музичних інструментів, то сьогодні постає питання відсутності майстерності виконавців на певних народних інструментах та традиції передачі знань за цим напрямом. Тому нагальною потребою постає також і вивчення історії народного музичного інструментарію, як важливої складової матеріальної культури українського народу.

Українські народні музичні інструменти представлені трьома основними групами: різноманітні ударні інструменти, категорія духових інструментів, та найбільш закріплені в академічній виконавській школі струнні інструменти. Особливо яскраво це можна побачити в інструментальних ансамблях, про які

вперше згадується в нашій країні з кінця XVII – початку XVIII ст., а саме відомих під назвою Троїсті музики. У складі такого колективу були, зазвичай, задіяні або скрипка, басоля (бас) та бубен (у центральних областях), або у західних областях скрипки, цимбал та бубна. Такі колективи виконували функцію фонового забарвлення побуту життя селянства та грали переважно танцювальні і пісенні мелодії [13].

Через те, що історія виникнення народного музичного інструментарію, професійного становлення як самостійного напрямку та подальшого розвитку завжди тісно пов'язано із загальним процесом розвитку української музичної культури, варто чітко сформулювати теоретично характеристики кожної складової частини. В процесі вдосконалення народного музичного інструментарію варто надати вичерпну характеристику кожного інструмента, а також матеріали, в яких буде показано технічні можливості інструменту та зазначено точний опис всіх наявних та художньо-виражальних засобів, доречно буде розкриття вузько направлених матеріалів типу прийоми гри на ньому тощо. Важливо знати й історичний контекст появи та подальшого розвитку кожного виду музичних інструментів. Звичайно, що зробити зараз це в рамках однієї статті вкрай складно, але охарактеризувати найбільш залучені інструменти в сьогоднішніх колективах оркестрів народних інструментів варто.

Система музичних інструментів за класифікацією Г. Хоткевича поділяється на три розділи: струнні, духові й ударні інструменти [16]. Тим самим Хоткевич зробив свою версію відомої наукової концепції класифікації музичних інструментів відомої під назвою «Класифікація Горнбостеля-Закса» і в якій музичні інструменти були поділені на чотири групи за єдиною категорією і залежно від джерела звуку (самозвучні, перетинкові, духові, струнні). Але Г. Хоткевич не позбавився від перетинкових (або мембранних за іншою назвою) інструментів, зробивши в своїй класифікації всередині ударних групування на окремо ідіофони і мембранофони.

Теоретики-музикознавці обґрунтовано довели той факт, що спочатку музичні інструменти мали все ж таки прикладне значення і виконували утилітарну побутову функцію. Особливо яскраво це помітно при вивченні найдавніших музичних інструментів, а саме – ударних. Вони були задіяні не лише як музичні інструменти в канонічному своєму значенні, а мали інші додаткові функції.

Окреслюючи таку рису, утилітарність – саме тут варто згадати весь напрям музичного інструментарію, де джерелом звуку стає сам корпус або його окрема частина. Це ідіофони, або самозвучні інструменти. Як видно з назви, їх виготовляють із матеріалу, що може видавати характерний звук. Такими матеріалами є деревина, метал; можна виготовляти з каменю тощо. Умовними «праотцями» таких інструментів є знаряддя епохи палеоліту. Саме і той період, більш відомий, як давньокам'яний вік (80 тис. – 13 тис. років тому), з'явилися кістяні, дерев'яні та навіть кам'яні об'єкти музичного характеру, що використовувались як інструменти для подачі сигналів громаді, наприклад для одночасного об'єднання зусиль під час різних трудових процесів. Ці об'єкти практично не мають додаткового вдосконалення. Серед і нині відомих речей побутового вжитку такі як дошки, металеві рейки, пластини і вироби типу підков, дзвони тощо. Поділ ідіофонів відбувається залежно від способу звуковидобування. Існує три загальних напрями ідіофонів – щипкові, ударні та фрикційні.

Найчисленнішою групою є саме ударні ідіофони, представлені самозвучними об'єктами, де звук народжується завдяки удару або самого предмета об інший, або взаємодія якоїсь рухомої частини на весь предмет чи звук створюється в процесі струшування чи при обертанні знаряддя з особливим відлунням. До таких ідіофонів належать тарілки, трикутники, різноманітні дзвони, бубончики, брязкальця, торохкала, калатала. Саме до цієї категорії належать знані етнографами за побутовими якостями рубель із качалкою, підкови, било та ін.

Найбільш популярними з ударних інструментів є тарілки. Їх в якості ударних музичних інструментів використовували далеко за межами України, в таких країнах як Китай, Японія, в ритуальній системі Бірми та навіть Єгипту. З щипкових інструментів найбільш відомою є дрімба, знайома багатьом також під своєю іншою назвою – варган [17]. Дрімба, як музичний інструмент, раніше була розповсюджена по всій Україні, а зараз набула найбільшого поширення у світі як музичного інструменту народної спрямованості. Сьогодні, завдяки популяризації традицій народного музичного мистецтва дрімба відома за своїм практичним використанням у гуцульському побуті, де грати на цьому інструменті вчать змалечку. Може мати вигляд, як маленька металева дужка або підкова та бути з одним або двома язичками. Саме ці язички притискають до зубів або до губ для гри. Звуковий будова відбувається завдяки щипанню язичка до видавання резонуючих звуків. Отримане звучання може коригуватись виконавцем завдяки положенню рота та направленості дихання. Тоді в процесі використання на виході утворюється своєрідна вібрація. Виготовленням цього інструменту займалися професійні ковалі, але зараз все більше майстрів, що виготовляють цей інструмент з майже підручних матеріалів. З одного боку, це надає вдосконалення інструменту, але з іншого –

відбувається зменшення специфіки, інструмент набуває не притаманних рис звучання. Цей інструмент і сьогодні продовжують застосовувати у народних хорах Гуцульщини і Закарпаття.

Ще один вид, який за класифікацією Горнбостеля-Закса існує як самостійний, а у Г. Хоткевича як підвид ударних – це перетинкові інструменти, де джерелом звука є натягнута перетинка або мембрана. В якості матеріалу можливо було використовувати різноманітні міхури, шкіру, плівки тощо [12]. Саме мембранні інструменти були найпершими рукотворними музичними інструментами. Цей вид широко використовувався у культових заходах, обрядах, окремо був задіяний у військовій справі як форма організації війська в походах чи передача важливих сигналів оповіщення. Основу мембранофонів складають відомі українській традиції такі музичні інструменти як бубон, барабан та литаври. За способом звуковидобування вони також мають розподіл на три види: ударні, мирлитони та фрикційні. Важливо для української музичної історії те, що перетинкові інструменти з'явилися в Україні і активно розвивалися ще за часів Київської Русі.

Найдавнішим із цього напрямку можна вважати бубон (решето). Вважається, що головним завданням в оркестрі у бубна стає утримання темпоритмічності, підкреслення синкопів, та влучне надавання відповідного звукового колориту. Подібним за характеристиками є ще один музичний інструмент – бугай, проте виникнення його прослідкувати доволі складно і він майже не залучений в оркестровій системі. Свою назву інструмент отримав завдяки птаху, що мешкає в очеретах та має басовий звук. Виглядає бугай подібно до бубна, хоча це діжка з натягнутою шкірою і додатковим декоративним практично задіяним елементом у вигляді хвоста з кінського волоса. За цей хвіст музикант смирає вологими руками. За розміром має також виокремлення у вигляді цеберка і бербениці. Нині здебільшого використовується в ансамблях вуличних музик Закарпаття.

Найбільш відомий за воєнним використанням музичний інструмент, що навіть входив до клейнодів Запорізької Січі – це литаври. Вони були різних розмірів, є приклади коли в литаври могли бити одночасно до вісьмох чоловік і навіть більше. З поширенням традиції народних ансамблів, і ставши традицією з другої пол. ХХ ст. литаврами комплектувались майже усі професійні народно-інструментальні колективи [5].

Новим етапом стала поява духових інструментів (аерофонів), що слугували вже більш складним засобом зв'язку. Вони, як і ударні інструменти, також мають дуже давню історію. І саме ця категорія найбільше зазнала вдосконалення в функціональному виготовленні. Музикознавці та дослідники технології виготовлення музичних інструментів поділяють духові інструменти за способом звуковидобування. На сьогодні основними є розподіл на три підгрупи: флейтові (лабіальні), амбушюрні (мундштукові) та язичкові (лінгвальні).

Цей вид описаний науковцями докладно, проте є і специфічні майже позабуті зразки. Як то флюяра, інструмент, що був одним із найулюбленіших у звичайних жителів українських гір та вівчарів. Гуцульська традиція долучає мотиви флюяри в свої обрядові заходи (від поховання до весілля). Цікавим є і те, що в залежності від своїх розмірів у цього інструмента видозмінюється діапазон звучання. Цей інструмент має перспективу вдосконалення для використання в сучасних музичних форматах [3].

І третім, якісно новим, найближчим до нас у часі періодом в розвитку музичного інструментарію народного спрямування стала поява ще більш складної системи струнних інструментів (хордофонів). Прототипом струнних інструментів була звична багатьом річ – лук із туго натягнутою тятивою. Оскільки ці інструменти одні з перших набули слави поза теренами України – розвиток і вдосконалення цього напрямку музичного інструментарію доповнювався практиками інших культур. Але все ж таки цей напрям лишив в собі унікальну характерність народного музикування саме в українській традиції [1].

Струнні інструменти поділяються за технікою збудження коливань струни. Це може відбуватись завдяки гри смичком, щипів та ударів. Відповідно до цього струнні інструменти розрізняють на смичкові, ударні та щипкові. У смичкових хордофонів звук виникає шляхом коливань від водіння по струнах смичком, колесом тощо. До них в народній традиції належать скрипка, контрабас, ліра, басоля, козобас (бийкоза). У струнно-ударних музичних інструментів завдяки удару по струнах паличками створюється звуковидобування. В оркестрі народних інструментів цей вид представлений цимбалами. Натомість звуковидобування у щипкових хордофонів створюється завдяки щипків пальцями або плектром. Яскравими представниками цього виду є кобза, бандура, гуслі та торбан.

Духові та струнні музичні інструменти задовольняли не лише технічні музичні потреби на кшталт оповіщення чи залучення в ритуалах, а були направлені більше на духовні потреби народу. Тому можна зробити висновок, що на процес як виникнення, так і подальшого розвитку та удосконалення вплинув безпосередньо процес технічного, культурного та навіть економічного розвитку людства загалом і окремих регіонів. Саме за тим, як на конкретних територіях відбувались ці процеси і класифікація

музичних інструментів відбувалась за фактором так званого місце простору. І зараз існує система класифікації музичних народних інструментів на загальнонаціональні та регіональні.

Вдосконалення інструментів народних форм відбувається двома шляхами – через майстерність самого майстра і його інструментів для виготовлення, або через потребу саме музичної виконавської специфіки. Така форма вдосконалення зазвичай відбувається через намагання наблизити до сучасності певний історичний музичний матеріал або придати сучасним творам автентичного виконання при додатковій підтримці сучасних музичних інструментів.

Висновки. Розглядаючи музичний інструментарій оркестру народних інструментів, як характерної для українського національного музикування форми творчого існування, варто зазначити, що дослідження його походження, еволюційної складової та окреслення конструктивних видозмін підкреслює важливість зберігання та вдосконалення через сприйняття цієї форми українського музикування як духовного надбання нації. Українська музична культура історично сприяла формуванню народного музичного інструментарію та розвитку виконавської майстерності. Це відображено в створенні музичних ансамблів і культурних традиціях.

Українські народні музичні інструменти залишаються важливим елементом культурної спадщини та грають значну роль у сучасних виконавських практиках, сприяючи збереженню і розвитку української музичної ідентичності. Оскільки українці мали фонову музику для кожної життєвої події та застосовували музичний супровід щоб організувати свою працю і зробити тим самим процес більш ефективним – саме народні інструменти надавали те забарвлення та доповнювали побутове життя нашої країни. Утилітарність деяких музичних інструментів виявляється у їхній здатності генерувати звук без використання струн чи духових систем. В давньокам'яному віці з'явилися кістяні, дерев'яні та кам'яні музичні інструменти, які використовувалися для подачі сигналів громаді та координації праці під час трудових процесів.

Історія музичних інструментів України свідчить про періоди, коли деякі інструменти вважалися втраченими через втрату можливості їх виготовлення та виконавської майстерності. З метою збереження та відновлення українського народного музичного інструментарію та передачі знань наступним поколінням, важливо проводити докладне дослідження історії цих інструментів і розвивати відповідні музичні традиції та виконавську майстерність. Розуміння історичного контексту створення та розвитку музичних інструментів є ключовим аспектом дослідження народного музичного інструментарію та сприяє глибшому розумінню їхньої ролі в українській музичній культурі, а також допомагає вдосконалювати їх для сучасних виконавських колективів і оркестрів народних інструментів. Хоча термінологія визначення оркестру народних інструментів в теоретичних матеріалах має застосування у ставленні до періоду радянської традиції великих музичних колективів, але характеристика самих музичних інструментів подається з моменту їх виникнення. Крім музикознавців-теоретиків, до опису музичних інструментів залучались до опису окрім музикознавців-теоретиків ще й культурологи, етнографи та фольклористи.

Визначення важливості історії музичних інструментів сприяє кращому розумінню їхнього внеску в культуру та традиції різних народів, а також розкриває їхнє використання в музичних практиках. Проте, проблема вдосконалення музичного інструментарію залишається відкритою і певною мірою не вирішенню саме через брак глибинних розглядів кожного окремого музичного інструменту, враховуючи його історію виникнення, особливості звуковидобування та трансформацію з іншими музичними інструментами, а також залучення в творах українських композиторів минувшини і сучасності.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що матеріали дослідження є підґрунтям для практичного процесу вдосконалення музичного народного інструментарію, не втрачаючи зв'язок з історичним надбанням за цією темою та залишаючись в рамках специфіки музичної категорії народного мистецтва.

Перспективи подальших досліджень. Окреслена тема і напрям дослідження оркестру українських народних інструментів має перспективу як більш глибинного дослідження, так і в контексті розгляду народно-інструментальні музичної традиції. Наприклад, серед перспективних напрямів подальшого розвитку теми є вивчення історії практичного використання народних інструментів в українській музичній культурі. Також значимим є визначення і опис з ґрунтовними доказами ролі і окремих музичних інструментів (як в історичному контексті, так і у сучасних виконавських практиках українського народного оркестру).

На основі статті можна розпочати порівняння інструментів за їхніми звуковими характеристиками та можливостями в контексті музичного виконання. Науковці та дослідники можуть збільшити описову базу музичного інструментарію, а студенти-початківці доповнити практичними прикладами застосування та модернізації народних музичних інструментів в нинішньому музичному просторі України. Є потреба також в дослідженні творчих біографій тих майстрів, що безпосередньо вдосконалювали народні

інструменти. Доречним в рамках обраної теми буде питання розгляду можливостей використання та пошуку інноваційних підходів до покращення музичних інструментів у виконавській практиці.

Список використаної літератури

1. Водяний Б. Народна інструментальна музика Західного Поділля: проблема еволюції традиційних форм музикування: дис...канд. миств.: 17.00.03. Київ, 1993. 156 с.
2. Гуменюк А. Українські народні музичні інструменти. Київ : Наук. думка, 1967. 241 с.
3. Давидов М. Народно-інструментальна культура України (здобутки та проблеми). *Українське музикознавство*. Вип. 28. Київ, 1998. С. 74-79.
4. Давидов М. Історія виконавства на народних інструментах. (Українська академічна школа): підруч. [для вищ. та серед. муз. навч. закл.]. Київ : НМАУ ім. П.І. Чайковського, 2005. 420 с.
5. Дейнега В. Музичний інструментарій як показник специфіки оркестру народних інструментів. *Наук. вісник НМАУ ім. П. І. Чайковського*, 2002. Вип. 22: *Музичне виконавство*. Кн. 8. Київ, С. 119-129.
6. Іванов П. Оркестр українських народних інструментів. Київ : Муз. Україна. 1981. 110 с.
7. Колеса Ф. Мелодії українських народних дум. Київ, 1978. 95 с.
8. Колеса Ф. Музикознавчі праці / Підгот. до друку, вступ. стаття і прим. С. Грици. Київ, 1970. 592 с.
9. Комаренко В. Український оркестр народних інструментів. Київ, 1960. 82 с.
10. Лисенко М. Народні музичні інструменти на Україні / Передмова М. Щоголя. Київ, 1955. 62 с.
11. Ревуцький Д. Українські думи та пісні історичні. Київ, 1919. 300 с.
12. Сідлецька Т. Культурно-історична еволюція українського оркестру народних інструментів: монографія. Вінниця : ВНТУ. 2009. 184 с.
13. Сумцов М. Українські співці й кобзарі. Харків, 1910. 19 с.
14. Хоткевич Г. Музичні інструменти українського народу. Харків, 1930. 288 с.
15. Цицирев В. Методичні засади обробки музичних творів для оркестру народних інструментів: Навч. посіб. / Харк. держ. акад. культури, 2006. 76 с.
16. Черкаський Л. Українські народні музичні інструменти. Київ : Техніка, 2003. 264 с. (Народні джерела).
17. Шемет Л. Народні музичні інструменти в традиційно-побутовій культурі Слобідської України. *Культура України*. Серія: Мистецтвознавство: зб. наук. пр. (2015). Харків : ХДАК, 2015. Вип. 51. 236 с.

References

1. Vodiani, B. Narodna instrumentalna muzyka Zakhidnoho Podillia: problema evoliutsii tradytsiinykh form muzykuvannia // Dys. kand. mystetstvoznavstva: 17.00.03. Kyiv, 1993. 156.
2. Humeniuk A. Ukrainian folk musical instruments. Kyiv : Scientific thought, 1967. 241 p.
3. Davydov M. (1998). Folk-instrumental culture of Ukraine (achievements and problems). *Ukrainian musicology. Issue*. 28. Kyiv, 1998. P. 74-79.
4. Davydov M. History of performance on folk instruments. (Ukrainian Academic School): tutor. [for higher and among music education acc.]. Kyiv : NMAU named after P. I. Tchaikovsky, 2005. 420 p.
5. Deinega V. Musical instruments as an indicator of the specificity of an orchestra of folk instruments. *Scientific Bulletin of P.I. Tchaikovsky National Academy of Sciences. Issue 22: Musical performance*. Kn. 8. Kyiv, 2002. P. 119-129.
6. Ivanov P. Orkestr ukrainskykh narodnykh instrumentiv. Kyiv: Muzychna Ukraina, 1981. P. 110.
7. Kolesa F. Melodii ukrainskykh narodnykh dum. Kyiv, 1978. P. 95.
8. Kolesa F. Muzykoznavchi pratsi / Pidhot. do druku, vstup. stattia i prym. S. Hrytsy. Kyiv, 1970. 592.
9. Komarenko V. Ukrainskyi orkestr narodnykh instrumentiv. Kyiv, 1960. 82 p.
10. Lysenko M. Narodni muzychni instrumenty na Ukraini / Peredmova M. Shchoholia. Kyiv, 1955. 62 p.
11. Revutskyi D. (1919). Ukrainski dumy ta pisni istorychni. Kyiv, 1919. 300 p.
12. Sidletska T. Kulturno-istorychna evoliutsiia ukrainskoho orkestru narodnykh instrumentiv: monohrafiia. Vinnytsia : VNTU, 2009. 184 p.
13. Sumtsov M. Ukrainski spivtsi y kobzari. Kharkiv, 1910. 19 p.
14. Khotkevych H. Muzychni instrumenty ukrainskoho narodu. Kharkiv, 1930. 150 p.
15. Tsytsyriev V. (2006). Methodical principles of processing musical works for an orchestra of folk instruments: Teaching. manual / Hark. state Acad. cultures Kh., 2006. 76 p.
16. Cherkaskyi L. Ukrainski narodni muzychni instrumenty. Kyiv : Tekhnika. (Narodni dzherela), 2003. 264 p.
17. Shemet L. Narodni muzychni instrumenty v tradytsiino-pobutovii kulturi Slobidskoi Ukrainy. *Kultura Ukrainy. Seria : Mystetstvoznavstvo: zb. nauk. pr. M-vo kultury Ukrainy, Kharkiv. derzh. akad. kultury; za zah. red. V. M. Sheika*. Kharkiv : KhDAK. 2015. Vyp. 51, 236 p.

GENERAL QUESTIONS IMPROVEMENT OF FOLK MUSICAL INSTRUMENTS WITHIN THE ACTIVITIES OF THE UKRAINIAN FOLK INSTRUMENT ORCHESTRA

Tsytsyriev Victor – Associate Professor, Honoured Artist of Ukraine, Deputy Dean of the Faculty of Theatre Arts, Associate Professor of the Department of Folk Instruments, Kharkiv State Academy of Culture, city of Kharkiv

The origin of folk musical instruments, their evolutionary component, and the structural changes of several musical instruments widely used within the activities of the Ukrainian Folk Instrument Orchestra are described. Based

on this, the issue of improving the folk musical instruments during the times of Independent Ukraine is addressed. The origins of musical instruments that constitute the orchestral repertoire are also discussed.

Key words: music, musical art, folk and orchestral performance, orchestra activity, performance practice, folk instruments, professional skills.

UDC 785.1:780.6.031.4](=161.2)(045)

GENERAL QUESTIONS IMPROVEMENT OF FOLK MUSICAL INSTRUMENTS WITHIN THE ACTIVITIES OF THE UKRAINIAN FOLK INSTRUMENT ORCHESTRA

Tsytsyriev Victor – Associate Professor, Honoured Artist of Ukraine, Deputy Dean of the Faculty of Theatre Arts, Associate Professor of the Department of Folk Instruments, Kharkiv State Academy of Culture, city of Kharkiv

The purpose of the study is to determine the future potential of the professional development of the audiovisual field in Ukraine, as well as the possibilities of introducing innovative methods into the educational process of students studying audiovisual arts based on the experience of European countries.

Relevance of the research topic. Ukraine is currently experiencing a certain wave of interest in the activities of namely Ukrainian folk instruments orchestras. This is caused by the more effective promotion of our country's music art, supported by project activities specifically in collaboration with artists from various countries and artistic institutions. The issue of folk musical instruments origin and their improvement is also raised in connection with this interest in the Ukrainian folk instrument orchestra., particularly, with the purely practical value.

Purpose of revealing of the article is to determine the most used instrumentation in folk instrument orchestras and to reveal the main aspects related to the existence of these instruments. Also to determine the key points in the framework of the problem of improvement of folk instruments.

Research Methodology. Among the applied approaches and methods, the research instrumentarium was carefully chosen to address the article's topic and align with the research objectives. The structural-functional method was employed to examine the elements of the study interms of their function, role, and how individual components are interrelated. The sociocultural determinism method was used to analyse the folk instrumentarium, taking into account the sociocultural factors that shape the evolutionary movement and advancement of specific groups of musical folk instruments. The historical-genetic method was extensively utilized in the cultural approach. This method was applied to explore the question of what is important from the perspective of the emergence and development of a certain musical instrumentarium.

The results. When considering musical instruments of the specific form of Ukrainian national music, namely the folk instrument orchestra, it is worth noting that the research of its origins, evolutionary components, and delineation of meaningful modifications emphasizes the importance of preserving and improving through the perception of this form of Ukrainian music as a spiritual heritage of the nation. Ukrainian musical culture has historically contributed to the formation of folk musical instruments and the development of performance skills. This is reflected in the creation of musical ensembles and cultural traditions.

Ukrainian folk musical instruments remain an important element of cultural heritage and play a significant role in modern performing practices, contributing to the preservation and development of Ukrainian musical identity. Since Ukrainians had background music for every life event and used musical accompaniment to organize their work thus making the process more efficient, folk instruments provided the color and complemented the everyday life of our country. The utilitarian nature of some musical instruments is manifested in their ability to generate sound without the use of strings or wind systems. In the Paleolithic age, bone, wooden and stone musical instruments appeared, which were used to signal the community and coordinate work during labor processes.

The history of musical instruments of Ukraine shows the periods when some instruments were considered lost due to the loss of the possibility of their manufacture and performance skills. In order to preserve and restore Ukrainian folk musical instruments and transfer knowledge to the next generations, it is important to conduct a detailed study of the history of these instruments and develop relevant musical traditions and performance skills. Understanding the historical context of the creation and development of musical instruments is a key aspect of the study of folk musical instruments and contributes to a deeper understanding of their role in Ukrainian musical culture, as well as helps to improve them for modern performing groups and orchestras of folk instruments. Although the terminology defining the folk instrument orchestra in theoretical materials is applied in relation to the period of the Soviet tradition of large music groups, the characteristics of musical instruments themselves is presented from the moment of their emergence. In addition to musicologists-theoreticians, cultural researchers, ethnographers, and folklorists have also been involved in describing the musical instruments.

Determining the importance of the history of musical instruments contributes to a better understanding of their contribution to the culture and traditions of different peoples, and also reveals their use in musical practices. However, the problem of improving musical instruments remains open and to some extent unresolved because of the lack of in-depth examinations of each individual musical instrument, taking into account its history of emergence, peculiarities of sound production, and interaction with other musical instruments, as well as the inclusion in works by the Ukrainian composers of the past and present.

Scientific novelty. Through an analytical presentation, this work proves the ideas about the forms of use of musical instruments in the orchestra of folk instruments. Also, in addition to recording the historical stages of development, the issues of improvement and popularization of a number of authentic musical instruments are revealed. The combination of historical context and functional description reveals a scientific novelty within the framework of modernization and promotion of folk instruments.

Practical significance of the obtained results lies in the fact that the research materials serve as a basis for the practical process of improving the folk musical instrument, maintaining connection with the historical heritage in this field and staying within the framework of the specificity of the folk art musical category.

The topic considered in this article has the potential for both further in-depth research and exploration within the context of the folk instrumental music tradition. Professional researchers can expand the descriptive base of the musical instrument, and beginner students can supplement it with practical examples of the application and modernization of folk musical instruments in the current musical space of Ukraine.

Prospects for further research. The outlined theme and research direction of the orchestra of Ukrainian folk instruments has the prospect of both a more in-depth study and in the context of consideration of the folk-instrumental musical tradition. For example, among the promising directions of further development of the topic is the study of the history of the practical use of folk instruments in Ukrainian musical culture. Also significant is the definition and description with thorough evidence of the role of individual musical instruments (both in the historical context and in the modern performing practices of the Ukrainian folk orchestra).

Based on the article, you can start comparing instruments according to their sound characteristics and capabilities in the context of musical performance. Scientists and researchers can increase the descriptive base of musical instruments, and beginner students can add practical examples of the use and modernization of folk musical instruments in the current musical space of Ukraine. There is also a need to research the creative biographies of those masters who directly improved folk instruments. The question of considering the possibilities of using and finding innovative approaches to improving musical instruments in performing practice will be relevant within the chosen topic.

Key words: music, musical art, folk and orchestral performance, orchestra activity, performance practice, folk instruments, professional skills.

Надійшла до редакції 22.11.2023 р.